

Abúzusprevenciós érzékenyítő program segítő kiadvány

Szerkesztette: Horváth Zsófia

Kiadja:

**Fogyatékos Személyek Esélyegyenlőségéért Közhasznú Nonprofit
Kft**

2017

Az abúzus fogalma és fajtái

Az abúzus szó visszaélést, tágabb értelemben bántalmazást jelent. Az elkövető lehet személy, de az abúzus történhet egy csoport, szervezet részéről is.

Az abúzus fajtáinál általában megkülönböztetünk fizikai, szexuális, szóbeli és gazdasági bántalmazást. Más felosztás szerint ide soroljuk még az érzelmi bántalmazás, lelki terror és elhanyagolás fogalmát is.

A WHO gyermekbántalmazás fogalmában elkülöníti a bántalmazás és az elhanyagolás fogalmát, utóbbi azonban nem korlátozódik a gyermekekre: érinti a fogyatékkal élőket és időseket is.

1. Fizikai bántalmazás

Ha fizikai bántalmazásról beszélünk, el kell különítenünk annak aktív és passzív formáját. Az aktív forma esetén az elkövető testi fájdalmat és/vagy sérülést okoz az áldozatnak. A passzív forma közé soroljuk a jelenséget, amikor valaki tanúja a bántalmazásnak, de nem lép közbe, nem akadályozza meg azt, ezzel pedig résztvevővé válik.

Az elhanyagolás is lehet passzív fizikai bántalmazás, abban az esetben, ha az áldozat alapvető fizikai szükségletei tartósan nincsenek kielégítve. Pl: alvás, étkezés, személyes higiéné, ruházat, szállás.

Gyermekek, idősek és fogyatékkal élők fokozottabban veszélyeztetettek utóbbi példák szempontjából.

1.1 Elhanyagolás

Az elhanyagolás az abúzus passzív formája. Ide soroljuk az 1. pontban említett fizikai bántalmazás passzív megnyilvánulását, az érzelmi, szexuális, anyagi, szóbeli bántalmazás passzív formáját és minden olyan esetet, amikor a szemtanú nem akadályozza meg az abúzust.

Elhanyagolás akkor történik, ha az elszenvedő alapvető fizikai, pszichés szükségletei tartósan nincsenek kielégítve. Így az elhanyagolás megnyilvánulhat: oktatási (óvodakötelezettség

megtagadása), egészségügyi (kötelező oltások beadatásának megakadályozása), megfelelő ruházat megtagadása, megfelelő szállás megtagadása, stb formájában.

Az ép személyiségfejlődés szempontjából tagadhatatlan szerepe van a gondozókkal való érzelmi kapcsolatnak. Ennek értelmében az érzelmi elhanyagolás (mely az érzelmi bántalmazáshoz passzív formája) is ide soroljuk. Az elhanyagolás családon belül és kívül (intézményi ellátás) is előfordulhat. (Herczog, Kovács, 2003; Révész, 2004.)

2. Szexuális bántalmazás

Szexuális abúzusról akkor beszélünk, ha a szexuális jellegű kapcsolat az egyik fél beleegyezése nélkül jön létre. Beleegyezésre képtelenné teszi a személyt a tudatállapotának alkohol, vagy más pszichoaktív szer általi befolyásoltsága is. Gyermek és fogyatékkal élő személyek halmozottan veszélyeztetettek, kihasználhatóságuk miatt.

A szexuális bántalmazás történhet tényleges kontakttal és kontakt nélkül is. Kontakttal történő szexuális bántalmazás lehet a simogatás, csókolózás, genitális-, anális-, orális-, segédeszközzel történő behatolás, kontakt nélküli pedig a pornográf filmek vagy képek nézetése – együtt nézése, exhibicionizmus, leskelődés, szexuális tartalmú megjegyzések adása. Az elkövető és az áldozat szerepe is nemtől független.

Következményei a pszichés trauma mellett, az enyhe fizikai sérüléstől a súlyosig terjedhetnek, emellett fokozottan veszélyeztetetté válik az áldozat nemi úton terjedő betegségek, nem kívánt terhesség szempontjából. Előfordulása a jelenlegi statisztikák alapján leggyakrabban családon belül történik, elszenvetői leggyakrabban gyermekek, nők és fogyatékkal élők.

3. Gazdasági bántalmazás

Gazdasági bántalmazásról akkor beszélünk, amikor az elkövető rendelkezik az áldozat pénzügyeiről, azzal visszaél és ezzel függésben tartja. Leggyakrabban családon belül fordul elő, áldozatai általában nők, fiatalok, idősek és fogyatékkal élők.

Megnyilvánulási formája lehet például idősek nyugdíjának elvétele, fogyatékkal élők segélyével való visszaélés, az áldozat állandó elszámoltatása, zsarolása. A gazdasági bántalmazás általában együtt jár szóbeli és érzelmi bántalmazással.

4. Szóbeli bántalmazás

A szóbeli bántalmazás szorosan kapcsolható az érzelmi bántalmazáshoz, lelki terrorhoz, ezeknek eszköze lehet. Megnyilvánulása változatos, enyhébb változatai is annyira beivódtak mindennapjainkba, hogy nehezen felismerhető. (Pl.: Utcai szexuális bántalmazás, „beszólogatás”.)

Formája lehet aktív: minősítő, leszóló, fenyegető, agresszív beszéd. Gyakori a viccnek álcázott erőszak, mások előtt való lejáratás. Passzív formája lehet a titkolózással állandó bizonytalanság fenntartása, feltett kérdéseknél, beszélgetésnél annak állandó megakasztása, terelése és közbeszólásokkal akadályozása, elfejtés álcázása. Az „ageism” (amikor valakit kora alapján nem kezelünk egyenrangú félként) vagy a „mansplaining” (férfi magyarázata nőnek, azzal a feltételezéssel, hogy azért nem érti, mert nő) is a szóbeli abúzus fajtái közé sorolandóak.

Érzelmi bántalmazás:

Az érzelmi bántalmazás általában együtt jár legalább egy, másik fajta abúzustípussal. Az érzelmi bántalmazás közvetett elszenvedéséről beszélünk, ha pl. családon belül a gyermekek más családtagjuk bántalmazásának tanúivá válnak. Ebben az esetben fontos kiemelni, hogy a tanú olyan hozzátartozó, aki maga is fenyegetett helyzetben van, tehát nem az 1. és 1.1 pontban említett asszisztáló szerepben.

Az érzelmi bántalmazás – bár nem hagy sebeket, látható sérüléseket – komoly következményekkel jár: gyermekek esetében hatással van a kognitív fejlődésre, viselkedés és magatartászavarokat okozhatnak, emellett öndesztuktív viselkedéshez is vezethetnek. (Révész, 2004.) Az érzelmi bántalmazás megnyilvánulhat verbális úton (állandó sértegetés, kiabálás, fenyegetőzés, de a hallgatást is ide soroljuk), indokolatlan korlátozásokban (elzárás) is. Az állandó, hosszú távon fennálló, függő helyzetbe taszító fenyegetéshalmazt lelki terrornak nevezzük, ami az érzelmi bántalmazás mellett gyakran társul fizikai, szexuális bántalmazással is. (Herczog,2007)

Hogyan előzhető meg az abúzus?

Az áldozathibáztatásnak világszerte, de hazánkban különösen nagy kultúrája van, így az abúzusprevenció mindhárom lépcsőjét fontos lenne a szemlélettel megközelíteni, hogy az elkövetővé válást előzzük meg elsősorban, ne az áldozattá válást. Különösen fontos ez azért, hogy elkerüljük a hamis biztonságérzet keltését: bármennyire is jószándékkal íródik egy például öltözködésre vonatkozó preventív célú reklám, ennek betartása nem garantálja azt, hogy nem válunk áldozattá.

A prevenció három lépcsője szerint megkülönböztetünk primer, szekunder és terciér preveniót. A primer prevenió tájékoztató jellegű, ismeretterjesztő célú megnyilvánulást jelent. Nem szükségszerűen szakembertől, hanem szülőtől is származhat az intézkedés, ami a még nem érintetteknek szól. Ez legtöbbször edukatív célú, és a megfelelő nyelvezet adaptálásával alsó korhatár nélkül elkezdhető. Abúzusprevenció esetében a legjobb, ha a szülő, vagy az elsődleges gondozó végzi. Ide tartozik a testrészek megnevezése, és a „fehérműszabály” ismertetése, mely során megtanulhatja a gyermek, mi számít „jó” és mi „rossz” érintésnek. (A fehérműszabályt az Európai Tanács dolgozta ki, bővebben itt: http://underwearrule.org/source/text_en.pdf olvasható.)

A szekunder prevenió a már érintetteket célzó intézkedés. Ebben a szakaszban szükség van szakember bevonására. A szekunder prevenió és a benne résztvevő szakemberek feladata, hogy felkutassák a magas rizikójú családokat, ott célzott megsegítéssel éljenek, felkészítsék az potenciálisan áldozatokkal kapcsolatba kerülő más szakembereket az abúzus jeleinek felismerésére, és megfelelő segítséget nyújtsanak az abúzus áldozatainak és hozzátartozóinak.

A terciér prevenió azt a folyamatot jelöli, amikor a szakemberek az áldozatnak és hozzátartozóiknak nyújtanak szakszerű megsegítést. Abban tér el a szekunder preveniótól, hogy célja még az eredeti környezetbe való visszaintegrálás segítése, az utánkövetés, illetve az újra áldozattá válás megelőzése. (Révész, 2004.)

Kommunikációs segédlet

Ahogy az első részben, az abúzus fajtáinál olvasható, a szóbeli erőszak és a vele járó érzelmi bántalmazás súlyos pszichés következményekhez vezethet. Fontos hangsúlyozni, hogy az erőszakmentes kommunikáció ismerete nem feltétlen elegendő az abúzus megelőzéshez, vagy egy rizikós helyzet elkerüléséhez. Ismerete és gyakorlati alkalmazásának elsajátítása viszont kapaszkodókat adhat, melyek a mindennapjainkba építve segíthetnek felismerni saját és mások szükségleteit, elkerülni a játszmákat és megakadályozni az agresszív kommunikációt. A szóbeli erőszak közé sorolt minősítő, megalázó, fenyegető kommunikációt így asszertívre cserélhetjük, ezzel téve egy lépést az elkövetővé válás megelőzése felé.

Ahhoz, hogy elsajátíthassuk az erőszakmentes kommunikáció készségét, két fontos elemre kell figyelni. Az első, hogy „én-üzeneteket” közvetítsek, ne „te-üzeneteket”. Az én-üzenet esetében azt kell megfogalmaznom, hogy érzéseket, gondolatokat vált ki bennem a másik viselkedése. A te-üzenetekkel viszont a másikat minősítem, de ebben nem jelenik meg az, hogy én hogyan érzem magam. Pl.: Én-üzenet a következő: „Amikor így viselkedsz félek, hogy nincs rám szükséged.”. Míg te-üzenetet kommunikálok, ha ezt mondom: „Ne legyél már ilyen idegesítő!”.

A második fontos elem, hogy tisztában legyek a saját szükségleteimmel: az adott konfliktushelyzetben mi az, amit el szeretnék érni. Fontos tudni, hogy a szükséglet nem az adott pillanatban, az érzelmek által befolyásolt érdek, hanem egy mély, az adott érzelmeket kiváltó belső igény. Ha tisztában vagyunk az eredeti szükséglettel, sokkal könnyebb az én-üzeneteket megfogalmazni. Pl.: Adott egy szituáció, egy fiatal pár veszekszik. Ha mind a ketten te-üzeneteket használnak: „Mért nem hagysz békén, csak egy órára akarok elmenni, ne legyél már ilyen ragadós!” és „Soha nem vagyunk együtt, annyira önző vagy!”. Ha egyikőjük szükséglete az, hogy elmehessen otthonról, egyedül lehessen, hogy kipihenje magát, a másikójuknak pedig, hogy töltsenek együtt minőségi időt, átfogalmazhatjuk a mondatokat: „Szeretnék egy órát egyedül tölteni, hogy rendezhessem a gondolataimat és felfrissítsem magam, mert egyedül ez könnyebben megy, ha csak magamra koncentrálok.” és „Szeretném, ha több időt töltenénk együtt, hiányzol és magányosnak érzem magam.”.

Bár a fenti elméletet használva sokkal feltételezhetjük, hogy a mindennapi veszekedések, játszmák száma nagyban csökkenne, előfordulhat olyan helyzet, amikor nem tud mind a két (vagy a konfliktus több) szereplőjének szüksége kielégülni.

A konfliktus megoldása, a kommunikáció szempontjából öt különböző úton történhet. Az aszertív, vagy problémamegoldó kommunikáció a fent említett én-üzeneteket használva arra törekszik, hogy senkinek ne kelljen kompromisszumot kötni. Fontos kiemelni, hogy a mindennapi, apró konfliktusok esetében ez egy abszolút járható út, de vannak olyan helyzetek (áldozat szerepe abúzus kapcsán), ahol nem lehet a szituációt kompromisszumok nélkül megoldani: itt arra kell törekedni, hogy minél kevesebb szükséglet sérüljön. Az aszertívan kommunikáló felek ragaszkodnak maximálisan a szükségleteikhez de maximálisan együtt is működnek.

A kompromisszumkész kommunikáció során, a felek engednek szükségleteikből, de arányosan és figyelve arra, hogy teljesen ne kelljen lemondaniuk róluk. Kommunikációban gyakori a „ha,akkor” – használata: itt figyelni kell, hogy ne csúszson nagyon alkudozásba és játszmába a helyzet. A kompromisszumkész felek nagyjából fele-fele arányban ragaszkodnak szükségleteik kielégítéséhez és működnek együtt társaikkal.

Az elkerülő kommunikáció a legpasszívabb fajta: ez a karakter bele se megy a konfliktusba, ha pedig belekeveredik, igyekszik a leghamarabb kijutni belőle. Ebben az esetben semmiképp sem érvényesül a szüksége, és a konfliktus többi szereplőjének sem feltétlen, hiszen nem ad felületet arra, hogy meg lehessen beszélni a problémát. Az elkerülő lemond szükségleteiről és egyáltalán nem is működik együtt társaival.

Az alárendelődően kommunikáló fél, teljesen lemond a szükségleteiről és maximálisan együttműködik a többi résztvevővel. Gyakran vállal fel mártír szerepet, ez viszont felület a játszmákra. Az alárendelődő fél gyakran kerül függő helyzetben, ami viszont kiszolgáltatottá is teszi.

Az agresszíven kommunikáló maximálisan ragaszkodik saját szükségleteihez, de egyáltalán nem működik együtt. A szóbeli, érzelmi és fizikai abúzustól sem retten vissza, hogy érvényesítse akaratát. Gyakori a fenyegetőzés is kommunikációjában.

Bár egyszerűnek tűnhet a képlet, mely szerint a saját szükségleteinket ismerve és érzéseinket kommunikálva készek vagyunk az aszertív kommunikációra, a gyakorlat azt mutatja, alkalmazni a módszereket cseppet sem könnyű. Egyrészt elengedhetetlen a

megfelelő önismeret, a szükségleteink felismeréséhez és megnevezéséhez, másrészt nagyon fontos a tudatos jelenlét.

Szerencsére minden felsorolt tulajdonság fejleszthető és tanulható. (Gordon,1991., Gordon 2010.)

Hova fordulhat segítségért az áldozat?

Az áldozat bármilyen fenyegető helyzetben, az abúzus bármilyen esetében kérhet segítséget a rendőrségtől. A rendőrség hívása, járőr kérése a helyszínre nem jelent feljelentési kötelezettséget, de az áldozat biztonságba kerülhet. A rendőrség a 107 -es hívószámon érhető el.

Egyéb hatósági, jogvédő és jogsegélyszolgálatok és segélyvonalak listája alább olvasható. A lista nem teljes, de az elérhetőségeket tartalmazza.

GYÁMHATÓSÁG

Budapesten a kerületi gyámhivatalokkal, vidéken a járási gyámhivatalokkal lehet felvenni a kapcsolatot. A gyámhatósághoz fordulhatnak válás esetén, de gyermekbántalmazás és fogyatékkal élő bántalmazása esetén is ők tudnak segíteni.

EGYENLŐ BÁNÁSMÓD HATÓSÁG

Az Egyenlő Bánásmód Hatóság egy olyan autonóm állami jogorvoslati fórum, ami az egyenlő bánásmód követelményének megvalósulását ellenőrzi. Hátrányos megkülönböztetés esetében fordulhatnak a Hatósághoz, a 1013 Budapest, Krisztina krt. 39/B. címen, a 06-1-795-2975 és 06 80 203 939 telefonszámokon, valamint a 1539 Budapest, Pf. 672 postafiókcímen.

ALAPVETŐ JOGOK BIZTOSA HIVATALA

Az ombudsman-hoz akkor fordulhatunk, ha az Alaptörvényben megnevezett alapjogaink sérülnek. A hivatal elérhető a www.ajbh.hu honlapon, email-en: panasz@ajbh.hu, telefonon a (06-1-) 475-7100 telefonszámon. Levelezési címe: Alapvető Jogok Biztosának Hivatala, 1387 Budapest Pf. 40., és megtalálható a Budapest V. ker. Nádor utca 22. cím alatt.

ESZTER ALAPÍTVÁNY ÉS AMBULANCIA

Az alapítvány híres áldozatsegítő munkájáról. Elérhetőségei megtalálhatóak a <http://eszteralapitvany.hu/> oldalon.

KERET KOALÍCIÓ A SZEXUÁLIS ERŐSZAK ELLEN

A segítő szervezet abúzus áldozatainak nyújt segítséget, segélyvonala elérhető a +3640630006 telefonszámon péntekenként 10 és 14 óra között. Kiadványaik, blogjuk elérhető a <http://keretkoalicio.blogspot.hu/> oldalon.

MUSZÁJ MUNKACSOPORT

A Munkacsoport a gyerekkori szexuális abúzus áldozatainak jogaiért küzd. A Munkacsoport elérhető a <http://muszajmunkacsoport.hu/> Internet oldalon.

PATENT

A PATENT Egyesület ingyenes jogsegélyszolgálatot biztosít megkeresőinek. A jogsegélyük elérhető telefonon szerdánként 16 és 18 óra között, illetve csütörtökön 10 és 12 óra között a +36702525254 telefonszámon, valamint folyamatosan a jog@patent.org.hu email címen.

NANE

A NANE Egyesület célja, hogy fellépjen a nők és gyermekek ellen elkövetett erőszakkal szemben. Segélyvonaluk elérhető a +3680505101 telefonszámon, hétfő, kedd, csütörtök, péntek este 18 és 22 óra között.

HINTALOVON GYERMEKJOGI ALAPÍTVÁNY

Az alapítvány jogsegélyszolgálatot biztosít, elérhető a <http://www.hintalovon.hu/> honlapon.

TÁRSASÁG A SZABADSÁGJOGOKÉRT EGYESÜLET

A TASZ jogsegélyszolgálatot biztosít, elérhető a www.tasz.hu honlapon.

FSZK

A Fogyatékos Személyek Esélyegyenlőségéért Közhasznú Nonprofit Kft fogyatékos személyek esélyegyenlőségének, társadalmi integrációjának és komplex (re)habilitációjának elősegítése. Elérhetőek telefonon a (+36 1) 450 32 30, (+36 1) 450 32 40 számokon és emailen titkarsag@fszk.hu is.

SINOSZ

A Siketek és Nagyothallók Országos Szövetsége közhasznú és érdekvédelmi funkciót is betölt, tolmácsszolgálatot és jogsegélyszolgálatot is biztosítanak. Elérhetőek telefonon: (06-1) 351-04-34 és emailen is: info@sinosz.hu.

ÉRTELMI FOGYATÉKOSSÁGGAL ÉLŐK ÉS SEGÍTŐIK ORSZÁGOS ÉRDEKVÉDELMI SZÖVETSÉGE

Az ÉFOÉSZ elérhető a www.efoesz.hu Internet oldalon.

AUTISTÁK ORSZÁGOS SZÖVETSÉGE

Az AOSZ elérhető a www.aosz.hu Internet oldalon.

MOZGÁSKORLÁTOZOTTAK EGYESÜLETEINEK ORSZÁGOS SZÖVETSÉGE

A MEOSZ elérhető a www.meosz.hu Internet oldalon.

MAGYAR VAKOK ÉS GYENGÉNLTÓK SZÖVETSÉGE

A MGVYOSZ elérhető a www.mvgyosz.hu Internet oldalon.

KÉZENFOGVA ALAPÍTVÁNY

Az alapítvány elérhető a www.kezenfogva.hu Internet oldalon.

OKIT ORSZÁGOS KRÍZISKEZELŐ ÉS INFORMÁCIÓS TELEFONSZOLGÁLAT

A telefonszolgálat Magyarországról ingyenesen hívható.

A segélyvonal elérhető a 06/80-20-55-20 telefonszámon.

S.O.S. KRÍZIS ALAPÍTVÁNY CSALÁDOK ÁTMENETI OTTHONA

Az othon elérhető a www.soskrizis.hu honlapon.

SORSUNK ÉS JÖVŐNK SZERETETSZOLGÁLAT EGYESÜLET

Az egyesület elérhető a www.sorsunk-jovonk.hu/csaladok_atmeneti_otthonai.html honlapon.

KÉK VONAL GYERMEKKRÍZIS ALAPÍTVÁNY

Az alapítvány elérhető a www.kek-vonal.hu/index.php/hu honlapon, lelki segély vonaluk hívható a 116 111 telefonszámon, eltűnt gyermekek vonaluk pedig a 116 000 telefonszámon.

NEMI ERŐSZAK ÉS TÚLÉLÉS FÓRUM

A fórum elérhető a mejeroszakoltak.blog.hu/2008/12/20/a_nemi_eroszak_psziches_kovetkezmenyei honlapon

ÚJ SZEXUÁLIS ERŐSZAK SEGÉLYVONAL

A segélyvonal elérhető a 06-40-630-006 telefonszámon, de a vonal nem ingyenesen hívható.

Irodalomjegyzék

Révész György, Szülői bánásmód-gyermekbántalmazás Új Mandátum Könyvkiadó, Bp. 2004.

Herczog Mária, Kovács Zsuzsanna, A gyermekbántalmazás és elhanyagolás megelőzése, kezelése és felismerése, MAVÉ Budapest 2004.

Dr.Marshall B. Rosenberg, A szavak ablakok vagy falak, Erőszakmentes kommunikáció, Agykontroll Kft Budapest, 2001.

Thomas Gordon: P.E.T., A szülői eredményesség tanulása, Gondolat Kiadó, Budapest, 1991.

Thomas Gordon: T.E.T., A tanári hatékonyság fejlesztése, Gordon Kiadó Magyarország Kft., Budapest, 2010.